

KS. FRANCISZEK PRZYTUŁA

ZAKRES MOTYWU REKURSU ADMINISTRACYJNEGO W ORZECZNICTWIE DRUGIEJ SEKCJI SYGNATURY APOSTOLSKIEJ (1968-1982)

1. UWAGI WSTĘPNE

Na mocy art. 106 konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae Universae* z 15 VIII 1967 r. została wprowadzona możliwość zaskarżenia kościelnych aktów administracyjnych w drodze rekursu do Sygnatury Apostolskiej. Na oznaczenie motywu tego rekursu prawodawca użył wyrażenia *violatio legis*. Znaczenie tego wyrażenia było przedmiotem wątpliwości. Papieska Komisja do Spraw Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II 11 I 1971 r. udzieliła odpowiedzi na postawione pytania, że przez *violatio legis* należy rozumieć błąd prawny popełniony bądź w postępowaniu (*error in procedendo*), jakie należy zachować, bądź w zarządzeniu (*error in decernendo*), które należy wydać.

W niniejszym artykule przedstawimy, jak druga sekcja Sygnatury Apostolskiej rozumie motyw rekursu. Materiał orzeczeń drugiej sekcji może być pomocą w ustaleniu właściwego znaczenia wyrażenia *violatio legis* z art. 106 REU. Najwyższy trybunał kościelny może bowiem drogą zwyczaju ustalać, jakie jest znaczenie normy zawartej w przepisach prawnych¹. Jakkolwiek poszczególne orzeczenia sądowe mają moc wiążącą tylko wobec konkretnych osób uwikłanych w konkretne sytuacje, to jednak trybunał kościelny może w drodze praktyki tworzyć zwyczaj wskazujący, jak należy rozumieć normę zawartą w określonym przepisie prawnym.

Orzeczenia drugiej sekcji w całości znajdują się w archiwum Sygnatury Apostolskiej. Dostęp do tych materiałów możliwy jest tylko za

---

¹ Por. P. Conte a Coronata. *Institutiones Iuris Canonici*. T. 1. Marietti 1950 s. 37.

zgoda sekretarza Sygnatury. Dotychczas tylko niektóre z orzeczeń zostały opublikowane w periodykach naukowych².

W rozpatrywaniu rekursów przeciwko nielegalnym aktom administracyjnym przez trybunał drugiej sekcji należy wyróżnić: 1) rozpatrywanie rekursu przez Kongres w obecności kardynała prefekta kończące się decyzją przyjęcia lub oddalenia wniesionego rekursu; 2) rozstrzygnięcia sprawy spornej przez Kolegium Kardynałów Sędziów orzekających o zaistnieniu faktu naruszenia prawa *in procedendo* lub *in decernendo* w sprawach przyjętych przez Kongres lub decydujących o przyjęciu lub oddaleniu rekursu uprzednio odrzuconego przez Kongres³.

Wszystkie rekursy administracyjne, które wpływają do drugiej sekcji, można podzielić na cztery grupy:

- 1) rekursy oddalone przez Kongres;
- 2) rekursy zakończone ugodą stron w drugiej sekcji;
- 3) rekursy oddalone przez Kolegium Sędziowskie Kardynałów;
- 4) rekursy poddane ocenie sądowej przez Kolegium Kardynałów Sędziów.

Spośród rekursów z tytułu nielegalności, jakie wpłynęły do trybunału drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej w okresie od 1 I 1968 r. do 1 I 1983 r., około 300 skierowano do Kongresu⁴. Część z nich została przez Kongres oddalona z powodu braku kompetencji, braku podstaw prawnych lub faktycznych⁵. Dekrety oddalające rekurs zazwyczaj zawierają krótką motywację⁶.

² Na przykład: Apol 43:1970 s. 465-467; 44:1971 s. 566-567; 45:1972 s. 381-385; 46:1973 s. 315-323; „Periodica” 64:1975 s. 152-158; 67:1979 s. 18-21; ME 104:1979 s. 15-21.

³ *L'attività della Santa Sede*. Citta del Vaticano 1978 s. 574: „L'attività della Segnatura Apostolica in questo campo si svolge in due momenti, che in genere richiedono lunghi tempi di attuazione. Il primo è in sede di Congresso, dove si studia la causa, presente l'Em. mo Cardinale Prefetto e si decide circa l'ammissibilità o meno del ricorso presentato. Il secondo momento è la Plenaria del Collegio degli Em. mi Cardinali Giudici che decide circa la violazione della legge in procedendo o in decernendo, nelle cause che sono state ammesse «ad disceptationem» dal Congresso, oppure dell'ammissibilità del ricorso in quelle cause respinte in sede di Congresso”.

⁴ Relacja ustna ks. biskupa Zenona Grocholewskiego, sekretarza Sygnatury Apostolskiej.

⁵ Przykłady rekursów, które zostały odrzucone przez Kongres, zaczerpnięte z archiwum Sygnatury Apostolskiej: Prot.N. 1049/70 C.A., decyzja z 20 III 1971: „Recursum non esse admittendum ad disceptationem”; Prot.N. 223/68 C.A., decyzja z 10 III 1968: „Recursum esse reiciendum”; Prot.N. 683 C.A., decyzja z 18 V 1971:

W wypadku oddalenia rekursu przez Kongres stronie przysługuje prawo wniesienia odwołania do Kolegium Sędziów Kardynałów⁷. Z akt znajdujących się w archiwum Sygnatury Apostolskiej wynika, że Kolegium to opowiada się najczęściej za decyzją Kongresu⁸.

W latach 1968-1982 Kolegium Sędziowskie Kardynałów drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej osądziło 228 spraw sporno-administracyjnych (*Cause Contentiose-Administrative*). Liczba tych spraw w poszczególnych latach przedstawiała się następująco:

„Vitis patronorum partium scripturis, cum nulla adducta sit violatio legis, recursum esse reiciendum”; Prot.N. 1850-70 C.A., decyzja z 4 V 1971: „Recursum contra Decretum remotionis ab officio oeconomi paroecialis reiciendum esse; causas criminales contra Vicarium Generalem et quaestionem de incardinatione apud Signaturam proponi non posse”; Prot.N. 4239/73 C.A., decyzja z 31 VIII 1973: „Recursum esse reiciendum utpote manifeste cerentem fundamento”; Prot. N. 4262/73 C.A., decyzja z 31 VIII 1973: „Recursum non esse admittendum ad disceptationem utpote manifeste carentem fundamento. Mittantur ad S.C. pro Religiosis documenta respicienta Visitatorem Apostolicum”; Prot. Nr. 5710/74 C.A., Dioec. X, Remotionis (Rev.N — Exc. mus Ordinarius), decyzja z 10 III 1975: „Recursum reiciendum esse utpote manifeste carentem fundamento”; Prot.N. 7398/76 C.A., Dioec. Y, Dimissionis (Rev.N. — Pon. Institut pro Missionibus Exteris), decyzja z 29 I 1977: „Negative, seu recursum Rev.N.N. diei 20 decembris 1975 non esse admittendum ad disceptationem, in casu”; Prot.N. 10012/78 C.A., Dioec. Z, Iurium (Fr.N.N. — S. Congregatio pro Gentium Evangelizatione) decyzja z 12 VI 1979: „Recursum Rev. N. et aliorum Societatis XY, aduersus decisionem S. Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu Propaganda Fide dei 20 ianuarii 1978 admittendus non est ad disceptationem”.

⁶ Na przykład: „Non spectat enim ad Signaturam Apostolicam, videre de recursibus aduersus decisionem officiorum quae non sint Dicasteria Curiae Romanae”; De subsidio caritativo Religiosis mulieribus dando a religione dimittuntur. Decyzja z 6 VII 1971: „In Congressu diei 6 iuli 1971, habito coram Em. mo Cardinali Praefecto, proposito recursum a Maria, olim Religiosa, interposito ad obtinendam a religione e qua dimissa est, pensionem vitalicum menstruam lib. it. 70.000, vel una tantum summam lib. it. 12.000.000 decretum est: recursum esse reiciendum; prorogandam tamen esse in fovorem recurrentis usque ad diem 31 decembris 1971, pensionem menstruam lib. it. 60.000 eidem recurrenti decreto diei 31 augusti 1970 assignatam”, (Apol 44:1971 s. 566).

⁷ Art. 116 NS: „Contra decretum reiectionis, datur recursum ad Collegium iudicans, intra terminos iure canonico statutos. Decisio Collegii nulli impugnationi est ob oxia”.

⁸ Na przykład: Decyzja z 12 VI 1979 r. dotycząca rekursu oddalonego przez Kongres brzmi: „Recursum Rev. Z, aduersus decisionem S. Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide diei 20 ianuarii 1978 admittendum non est disceptationem”. Analogiczne decyzje miały miejsce w następujących sprawach: Prot.N. 7941/76 C.A., Dimissionis a munere, decyzja z 24 II 1979 r.; Prot.N. 6364/75 C.A., Legitimitatis novarum Constitutionum, decyzja z 12 VI 1979 r.; Prot.N. 11106/79 C.A., Dimissionis, decyzja z 25 III 1980 r.

Rok	Liczba
1968	12
1969	16
1970	20
1971	12
1972	20
1973	22
1974	16
1975	17
1976	19
1977	16
1978	9
1979	10
1980	9
1981	13
1982	17
Razem	228°

Na podstawie analizy orzeczeń drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej można stwierdzić, że w praktyce Sygnatury znajduje pełne zastosowanie ten podział nielegalności aktów administracyjnych, jaki został wskazany przez Papieską Komisję Interpretacyjną w odpowiedzi z 11 I 1971 r.

Druga sekcja w rozpatrywaniu rekursów administracyjnych bierze pod uwagę to, czy w danym wypadku nielegalność zaskarżonego aktu zaistniała z powodu błędu popełnionego w postępowaniu, jakie należało zachować (*error in procedendo*) oraz błędu popełnionego w samej decyzji, jaką należało wydać (*error in decernendo*). Orzeczenia drugiej sekcji można podzielić na trzy grupy, ze względu na to: czy podstawą nielegalności aktu jest błąd proceduralny, czy błąd w wydanej decyzji, czy też — obydwaj rodzaje błędów.

2. NIELEGALNOŚĆ AKTU ADMINISTRACYJNEGO Z TYTUŁU BŁĘDU POPEŁNIONEGO W POSTĘPOWANIU (*ERROR IN PROCEDENDO*)

Kościelny organ administracyjny jest obowiązany do zachowania przepisów prawnych dotyczących sposobu postępowania. Niezachowanie tych przepisów jest źródłem nielegalności, które w wypowiedzi Papieskiej Komisji do Spraw Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II z 11 I 1971 r., jak również w orzecznictwie drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej nazywa się błędem proceduralnym (*error in procedendo*). Spośród orzeczeń drugiej sekcji, w których została stwierdzona niele-

^o Powyższe dane na podstawie *L'attivit  della Santa Sede. Pubblicazione non ufficiale* za lata 1968-1982.

galność aktu administracyjnego z tytułu błędu proceduralnego¹⁰, zwrócić uwagę na decyzję z 8 XII 1975 r. Przedmiotem tej decyzji był dekret Kongregacji do Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich z 26 IX 1973 r. Dekret dotyczył dymisji zakonnicy o ślubach wieczystych. Najwyższy Trybunał drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej orzekł nielegalność i nieważność tego dekretu¹¹.

Zakonnica N. z Instytutu X, po profesji wieczystej, którą złożyła 5 V 1946 r., przebywała w kilku domach Instytutu wykonując zlecane jej prace. Wszędzie zarzucano jej brak subordynacji, zakłócanie jedności życia wspólnotowego, stwarzanie trudności w wykonywaniu zadania niesienia pomocy chorym. Przełożona generalna po zebraniu dokumentów, dnia 12 VI 1973 r. wniosła sprawę tej zakonnicy do kongregacji, domagając się wydalenia jej z Instytutu. Kongregacja 26 VI 1973 r. wydała dekret, na mocy którego zwolniła zakonnice ze ślubów wieczystych i wydalila ją z Instytutu. Dekret ten został potwierdzony 8 IX 1973 r. Zakonnica złożyła rekurs przeciwko temu dekretowi do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej. Rekurs ten został przyjęty do rozpatrzenia 9 V 1974 r. Dnia 15 VI 1974 r. została sformułowana następująca wątpliwość: czy stwierdzone zostało naruszenie prawa w postępowaniu lub rozstrzygnięciu w dekrecie kongregacji z 26 VI 1973 r., potwierdzonym 8 IX 1973 r.¹² Trybunał drugiej sekcji orzekł, iż udowodnione zostało naruszenie prawa w postępowaniu, natomiast nie stwierdzono naruszenia prawa w samej decyzji¹³. W uzasadnieniu wyroku trybunał wskazał najpierw normy proceduralne, jakie należało zachować w postępowaniu

¹⁰ Stwierdzenie nielegalności aktów administracyjnych z powodu błędu proceduralnego miało miejsce w następujących sprawach: Prot.N. 3334/72 C.A., Subtractionis aedificiorum paroecialium, Dioec. XY (Rev. Z — Exc. mus Ordinarius), Decyzja z 23 II 1974; Prot.N. 7445/76 C.A., Sublatae bonorum administrationis, Dioec. XX (Capitulum Z — S.Congregatio pro Clericis), Decyzja z 22 XII 1977; Prot.N. 8110/76 C.A., Dimissionis, Dioec. XZ (Rev. Y — S.Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus), Decyzja z 15 XI 1978.

¹¹ II SA — Prot.N. 4937/73 C.A., Dimissionis, decyzja z 8 XII 1975: „«Affirmative» seu constare de violatione legis in procedendo: relate ad actum Sacre Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus dei 26 iunii a. 1973, confirmatum die 8 septembris a. 1973, ideoque actum ipsum irritum esse in casu”.

¹² II SA: Prot.N. 4937/73 C.A. — „An constet de violatione legis vel in procedendo vel in decernendo relate ad actum S.Congregationis diei 26 iunii 1973, confirmatum die 8 septembris 1973”.

¹³ Tamże: „Ad 1. am partem: «AFFIRMATIVE», seu constare de violatione legis in procedendo; relate ad actum Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus diei 26 iunii a. 1973, confirmatum die 8 septembris a. 1973, ideoque actum ipsum irritum esse in casu; ad 2. am partem: «NEGATIVE», seu non constare de violatione legis in decernendo”.

przeprowadzonym przez organy administracyjne, a następnie fakty naruszenia norm.

a) W kan. 649-653 KPK z 1917 r. określony został sposób postępowania, jaki należy zachować przy wydalaniu zakonnic o ślubach wieczystych.

Zgodnie z kan 652 § 3 przełożona generalna po wysłuchaniu rady powinna akta i dokumenty przesłać do kongregacji. Kongregacja zaś po ewentualnym uzupełnieniu tych akt i dokumentów może postanowić, jaką właściwie należy wydać decyzję. Pełna dokumentacja, jaką należy przesłać do kongregacji, powinna zawierać: „fakty”, czyli ciężkie i zewnętrzne przestępstwo prawnie udowodnione; podwójne upomnienie; zachęty, skarcenia, pokuty i inne środki zaradcze, stwierdzenie nieprawności zakonnicy oraz wiernie odnotowane relacje obronne i votum przełożonej i rady. Osoba mająca być wydalona z zakonu, posiada prawo do obrony. Wypływa ono zarówno z godności osoby ludzkiej, jak i z godności tej osoby zakonnej, która poświęciła się Bogu publicznie przez śluby zakonne¹⁴. Oprócz tego, takie prawo przysługuje jej z normy kan. 650 KPK, w którym prawodawca kościelny mówi, że „zakonnik ma prawo przedstawić swoje racje, a jego wypowiedzi powinny być wiernie odnotowane w aktach”. Przepis tego kanonu stosuje się także w sprawach przy wydalaniu zakonnic¹⁵. Wprawdzie z prawa do obrony osoba zainteresowana może zrezygnować, ale o tym fakcie należy dokonać adnotacji w aktach sprawy. Jeśli zakonnicy nie dano możliwości obrony przed przełożoną, kongregacja ma jej taką możliwość stworzyć i uzupełnić akta sprawy przed wydaniem ostatecznej decyzji o wydaleniu. Kongregacja do Spraw Zakonów nie powinna dokonywać dymisji, jeśli w aktach i dokumentach nie ma odpowiedzi obronnych oskarżonej zakonnicy lub nie ma adnotacji o jej rezygnacji z obrony przeciw dymisji lub przynajmniej wskazania, że taka możliwość istniała, ale prawo do obrony nie zostało wykorzystane.

b) Druga sekcja stwierdziła, że dymisjonowana zakonnica nie miała możliwości przedstawienia swoich racji przeciwko zgłoszonym zarzutom. Nie zostały zachowane przepisy kan. 651 § 2 i 650 § 3. Nastąpił więc błąd w postępowaniu, co było przyczyną wydania przez kongregację nielegalnej decyzji. W konsekwencji trybunał drugiej sekcji stwierdził, że chociaż w danym wypadku faktyczne podstawy wydalenia zakonnicy

¹⁴ Orzeczenie w sprawie Prot.N. 4937/73 C.A.: „[...] Religiosa dimittenda ius habet sese defendendi contra dimissionem. Agitur de iure insito in ipsa dignitate personae humanae, et a fortiori in dignitate persone «religiosae», quae Deo est publice sacra”.

¹⁵ Kan. 651 § 2.

zostały stwierdzone, to jednak dymisja okazała się nielegalna i nieważna, gdyż nie zachowane były przepisy proceduralne.

3. NIELEGALNOŚĆ AKTU ADMINISTRACYJNEGO Z TYTUŁU BŁĘDU POPEŁNIONEGO W ROZSTRZYGANIU (*ERROR IN DERNENDO*)

Zgodnie z odpowiedzią Komisji Interpretacyjnej z 11 I 1971 r. Sygnatura Apostolska może orzec nielegalność aktu również z tytułu błędu popełnionego w zastosowaniu prawa materialnego, w samej decyzji. Z natury rzeczy wynika, że mogą być dwa rodzaje tego błędu: błąd dotyczący prawa i faktu¹⁶.

Błąd w odniesieniu do prawa ma miejsce wtedy, gdy organ administracyjny zastosował normę nieobowiązującą w danym wypadku lub zastosował nieodpowiednią interpretację: bądź rozszerzającą, bądź zacieśniającą. Błąd w odniesieniu do faktu ma miejsce wtedy, gdy normę prawną stosuje się do takiego faktu, który nie istnieje lub ma inne właściwości od tych, jakie mu się przypisuje¹⁷, np. przyjmuje się, że Kajus jest niepełnoletni, gdyż liczy 20 lat, podczas gdy ma on już 25 lat.

Błąd w zastosowaniu prawa materialnego może więc wynikać z podwójnego źródła: bądź z zastosowania niewłaściwej normy prawnej, bądź z błędnej oceny faktu, wobec którego nastąpiła aplikacja normy prawnej.

Obie te postacie błędu, jakkolwiek teoretycznie można oddzielić, w praktyce występują razem. Organ administracyjny wydając decyzję, dokonuje aplikacji normy uznanej za obowiązującą do konkretnego faktu. Błędne uznanie danego faktu za desygnat danej normy powoduje z kolei błąd w zastosowaniu prawa.

Przykładem uznania nielegalności aktu administracyjnego z tytułu błędnego zastosowania prawa materialnego jest decyzja drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej z 29 IV 1978 r. Najwyższy trybunał orzekł nielegalność decyzji biskupa diecezjalnego zatwierdzonej przez Kongregację do Spraw Duchowieństwa 15 III 1977 r.¹⁸

¹⁶ P. Valdrini. *Injustices et Droits dans L'Eglise*. Strasbourg 1983 s. 69.

¹⁷ Conte A Coronata, jw. s. 182: „Error potest esse iuris aut facti: ille iudicium falsum de legis existentia; e.g., si quis putet iure ecclesiastico maior ritatem acquiri anno 25 aetatis: hic vero indicium falsum supponit de aliquo facto; e.g., si quis putet Caium vicesimum annum agentem esse viginti quinque annorum”.

¹⁸ II SA — Prot.N. 9036/77 C.A., Remotionis a paroecia, Dioec. Y (Rev. Z — S.Congregatio pro Clericis) decyzja z 29 IV 1978: „Constare de illegitimitate in decernendo relate ad actum Sacrae Congregationis pro Clericis diei 15 martii 1977”.

Biskup zarzucił proboszczowi następujące zaniedbania w pełnieniu swych zadań duszpasterskich i administracyjnych: nieusprawiedliwioną nieobecność w parafii przez dłuższy okres, zaniedbania i braki w prowadzeniu katechezy, niedbałe sprawowanie liturgii, złą administrację dobrami beneficjalnymi. Powołując się na kan. 2147 KPK z 1917 r. i stosując wskazaną w kan. 2157-2167 procedurę biskup wydał dekret usunięcia proboszcza ze stanowiska. Sygnatura Apostolska stwierdziła, że zarzuty postawione proboszczowi nie zostały udowodnione. Proboszcz obronił się przed każdym z nich, udowadniając, że fakty mu zarzucane nie miały miejsca lub że nie miały takiego charakteru, aby można było nazwać je zaniedbaniami w myśl kan. 2147. Jakkolwiek biskup zastosował w sposób poprawny całą procedurę, jaką należy zachować przy usuwaniu proboszcza, to jednak jego dekret okazał się nielegalny z braku wystarczających podstaw wydania go. W powyższej sprawie źródłem nielegalności aktu administracyjnego był błąd faktyczny. Wprawdzie istniały fakty wskazujące na pewne zaniedbania w wykonywaniu obowiązków przez proboszcza, ale nie miały one takiej kwalifikacji, aby być podstawą zastosowania kan. 2147 KPK z 1917 r. i wydania dekretu usunięcia proboszcza ze stanowiska.

Innym przykładem tego rodzaju nielegalnej decyzji jest dekret Kongregacji do Spraw Duchowieństwa z 20 VI 1977 r. Druga sekcja Sygnatury Apostolskiej orzekła nielegalność dekretu z powodu błędu popełnionego w rozstrzygnięciu¹⁹. Dekret dotyczył legalności inkardynacji kapłana do diecezji, na której terytorium przebywał za zgodą własnego biskupa od 5 lat. Biskup również wyrażał zgodę na ekskardynację z diecezji, zaś biskup diecezji goszczącej odkładał decyzję o inkardynacji, zalecając petentowi różne funkcje duszpasterskie. Kapłan prośbę o inkardynację wielokrotnie ponawiał, ale nigdy nie otrzymał jasnej odpowiedzi. Po upływie 5 lat starający się o inkardynację kapłan powiadamia biskupa tej diecezji, na której terytorium przebywał, iż jest już inkardynowany do tej diecezji na mocy samego prawa. Zdaniem petenta spełniły się wszystkie warunki do tego rodzaju inkardynacji²⁰.

Biskup nie uznał takiej inkardynacji i wydał dekret nakazujący temu kapłanowi opuszczenie diecezji. Zainteresowany kapłan przeciwko temu dekretowi wniósł rekurs do Kongregacji do Spraw Duchowieństwa.

¹⁹ II SA — Prot. N. 9375/77 C.A., Incardinationis, Dioec X (Rev. Y — S.Congregatio pro Clericis), decyzja z 27 VI 1978: „Constare de illegitimitate in decernendo relate ad actum S.Congregationis pro Clericis diei 20 iunii 1977”.

²⁰ M.P. „Ecclesiae Sanctae” I, art. 3 § 5: „Clericus autem qui a propria dioecesi in aliam legitime transmigraverit huic dioecesi, transacto quinquennio, ipso iure incardinatur, si talem voluntatem in scriptis manifestaverit tum Ordinario dioecesis hospitis tum Ordinario proprio, nec horum alteruter ipsi contrariam scripto mentem intra quattuor menses significaverit”.

Kongregacja 20 VI 1977 r. wydała dekret, którym nie potwierdziła zaistnienia faktu inkardynacji z samego prawa, opowiadając się za decyzją biskupa. Przeciwno dekretowi kongregacji kapłan wniósł rekurs do Najwyższego Trybunału drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej. Najwyższy Trybunał orzekł decyzję kongregacji za nielegalną z powodu błędu popełnionego w rozstrzygnięciu²¹. Źródłem tej nielegalności była niejasność decyzji biskupa dotyczącej jego zgody na inkardynację, czego Kongregacja do Spraw Duchowieństwa nie wzięła pod uwagę i potwierdziła dekret biskupa nakazujący kapłanowi opuszczenie diecezji.

4. NIELEGALNOŚĆ AKTU ADMINISTRACYJNEGO Z PODWÓJNEGO TYTUŁU

Druga sekcja Sygnatury Apostolskiej w swych orzeczeniach często stwierdza nielegalność aktu administracyjnego jednocześnie z obu rodzajów błędu, tzn. z tytułu błędu w postępowaniu i błędu w rozstrzygnięciu (*error in procedendo et error in decernendo*). W orzeczeniach drugiej sekcji nie zawsze daje się odczytać szczegóły błędu proceduralnego, ponieważ całość sprawy przedstawiona jest skrótowo²². Przykładowo zostaną omówione dwa orzeczenia tego rodzaju.

1. W orzeczeniu z 24 XI 1973 r. Najwyższy Trybunał stwierdza, że dekret Przełożonego Generalnego Zakonu X z 20 XI 1971 r., zatwierdzony przez Kongregację do Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich 19 II 1972 r., jest nieważny z powodu podwójnego błędu: w odniesieniu do postępowania, jak i do rozstrzygnięcia sprawy.

Błąd proceduralny w tym przypadku polegał na tym, że oskarżonemu nie została dana możliwość obrony, która należy mu się z prawa naturalnego i z prawa pozytywnego, ludzkiego²³. W powyższym dekrete zaistniał również błąd dotyczący rozstrzygnięcia, który miał swe źródło w błędzie faktycznym. Sprawa dotyczyła zakonnika, byłego przełożonego prowincjalnego. Został on oskarżony przez aktualnego przełożonego pro-

²¹ „Constare de illegitimitate in decernendo”. Analogiczne rozstrzygnięcia miały miejsce w sprawach: Prot.N. 324/69 C.A., Iurium, decyzja z 25 I 1973; Prot.N. 3671/72 C.A., Dimissionis, decyzja z 1 VI 1974; Prot.N. 9036/77 C.A., Remotionis a paroecia, decyzja z 29 IV 1978; Prot. N. 2855/72 C.A., Beneficii, decyzja z 8 VII 1974.

²² Por. SA II Prot. N. 2855/72 C.A., Beneficii (Rev. N. — Exomus Ordinarius), decyzja z 19 V 1974; Prot.N. 2973/72 C.A., Suspensionis a divinis. Privationis vocis activae et passivae, Relegationis (P. — Capitulum OFM), decyzja z 24 X 1973.

²³ „Periodica” 64:1975 s. 266: „Decretum Ministri Generalis Ordinis X diei 20 novembris 1971, notificatum die 27 novembris 1971, irritum esse ab errore iuris sive in procedendo sive in decernendo”.

wincjalnego o pisanie anonimów przeciwko przełożonym. Listy anonimowe były pisane na maszynie z poprawkami pisma odręcznego. Dwaj biegli ocenili, że charakter pisma odręcznego wskazuje, iż autorem tych anonimów jest były przełożony prowincjalny. Na podstawie tych listów został on oskarżony o popełnianie następujących przestępstw: podżeganie do nieposłuszeństwa wobec przełożonego prowincjalnego, znieważanie wyższych przełożonych, podburzanie do wzajemnej niechęci, obrazę honoru i dobrego imienia przełożonych i współbraci zakonnych. Za powyższe przestępstwa został ukarany: suspensą *a divinis* na jeden rok, pozbawieniem głosu aktywnego i biernego przez trzy trzylecia oraz zakazem opuszczania prowincji przez trzy lata. Kary takie wymierzył przełożony generalny, a Kongregacja do Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich zatwierdziła. Druga sekcja orzekła, że nastąpił tu błąd w zastosowaniu prawa, ponieważ nie udowodniono oskarżonemu zarzucanych mu przestępstw, a wymierzono karę, jak gdyby przestępstwa te były udowodnione.

2. Innym przykładem nielegalnego aktu administracyjnego z tytułu błędów popełnionych w postępowaniu i rozstrzyganiu jest decyzja ordynariusza diecezji X z 20 I 1970 r. w sprawie zajęcia budynków parafialnych. Decyzja ta została zatwierdzona 3 V 1972 r. przez Kongregację do Spraw Duchowieństwa. Decyzją tą wyłączone zostały spod władzy proboszcza obiekty należące do beneficjum parafialnego i oddane w używanie Diecezjalnej Akcji Katolickiej. Obiektami tymi były: sanktuarium Najświętszego Serca Pana Jezusa i przyległe do niego zabudowania. Ordynariusz diecezji uznał, że na podstawie kan. 464 § 2 ma prawo wyłączyć spod władzy proboszcza powyższe obiekty i przeznaczyć je na cel przez siebie wskazany. Sanktuarium wraz z zabudowaniami uznał za „pobożne domy” (*pias domos*) — kan. 464 § 2. Jednak zdaniem drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej zabudowania te nie spełniały cech *pia domus*. Stąd też zastosowanie kan. 464 § 2 było błędem, a w konsekwencji stało się źródłem nielegalności decyzji administracyjnej ordynariusza ²⁴.

W myśl cytowanego kanonu biskup może wyłączyć spod władzy proboszcza tylko te obiekty, które należy zakwalifikować do domów zakonnych lub stowarzyszeń mających na celu prowadzenie dzieł pobożnych. W tym wypadku biskup dokonał wyłączenia takich zabudowań, które nie spełniały wymogów określonych w kan. 464 § 2. Zabudowania te nale-

²⁴ II SA, Prot.N. 3334/72 C.A., *Subtractionis aedificiorum paroecialium* (Rev. X — Exc. mus Ordinarius), decyzja z 23 II 1974: „Affirmare, seu constare de violatione legis, sive in procedendo sive in decernendo, ideoque decretum Ordinarii N. diei 20 ianuari 1970 irritum esse, in casu”.

żały bowiem do beneficjum parafialnego. W omawianym orzeczeniu drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej brak jest wskazania, na czym polegał błąd proceduralny w danym wypadku.

Nielegalność aktu administracyjnego z podwójnego tytułu (błądu w postępowaniu i błędu w rozstrzyganiu) została stwierdzona również w dekreście Kongregacji do Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich z 11 VIII 1971 r.²⁵ Dekret ten dotyczył wydalenia 10 zakonnic o ślubach wieczystych. W stosunku do czterech z nich zostały naruszone przepisy prawne zawarte w kan. 651 § 1 KPK z 1917 r. mówiące o zastosowaniu odpowiednich upomnień przed wydaleniem z zakonu. W stosunku do wszystkich zostały naruszone normy prawne gwarantujące oskarżonym możliwość obrony²⁶.

ZAKOŃCZENIE

Z przedstawionej wyżej analizy materiału orzeczeń drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej wynikają pewne wnioski dotyczące wykładni *violatio legis* z art. 106 REU. Przede wszystkim należy stwierdzić, że druga sekcja w praktyce nie uwzględnia dyskusji, jaka toczyła się w literaturze kanonistycznej na temat zakresu motywu rekursu administracyjnego. Stale trzyma się terminologii, jaka została wprowadzona przez Papieską Komisję do Spraw Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II z 11 I 1971 r.

Wyrażenie *violatio legis* jest więc pojmowane jako błąd prawny, który może być popełniony bądź w postępowaniu (*error in procedendo*), bądź w samym rozstrzygnięciu sprawy (*error in decernendo*).

W praktyce swej druga sekcja częściej orzekała nielegalność zaskarżonych aktów administracyjnych z tytułu błędu popełnionego w samym rozstrzygnięciu, aniżeli błędu popełnionego w postępowaniu. Nie można jednak z tego wnioskować, że normy prawa materialnego były mniej starannie przestrzegane, aniżeli normy procedury administracyjnej. W KPK z 1917 r. normy procedury administracyjnej były bardzo fragmentaryczne. Natomiast w nowym KPK określone zostały normy procedury ogólnej (w księdze I), jak również normy procedury szczególnej (w różnych

---

²⁵ II SA, Prot.N. 3671/72 C.A., Dimissionis (Sorores XX — S.Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus), decyzja z 1 VI 1974: „Constare de violatione legis in procedendo sive in decernendo relate ad actum S.Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus diei 11 augusti 1971, ideoque praefatam actum irritum esse in casu”.

²⁶ Kan. 650 § 3.

częściach kodeksu). Stąd też w przyszłości mogą zdarzać się częściej błędy proceduralne, aniżeli miało to miejsce w dotychczasowej praktyce drugiej sekcji.

DER UMFANG DES MOTIVS DES ADMINISTRATIVEN REKURSES
IN DER RECHTSSPRECHUNG DER ZWEITEN SEKTION
DER APOSTOLISCHEN SIGNATUR (1968-1982)

Z u s a m m e n f a s s u n g

In Artikel 106 der Apostolischen Konstitution *Regimini Ecclesiae Universae* wurde zur Bezeichnung des Motivs des Rekurses an die Zweite Sektion der Apostolischen Signatur den Ausdruck „violatio legis“ verwendet. In der Literatur und Praxis kamen Zweifel auf, wie weit dieses Motiv zu verstehen sei. Die Päpstliche Kommission für die Interpretation der Dekrete des 2. Vatikanischen Konzils erläuterte am 11. Januar 1971, dass „violatio legis“ in Artikel 106 der Apostolischen Konstitution *Regimini Ecclesiae Universae* einen rechtlichen Fehler bedeutet, der entweder im Verfahren (error in procedendo) oder aber bei der Entscheidung selbst (error in decernendo) begangen worden sein kann. Der vorliegende Artikel stellt Ergebnisse einer Analyse der Äusserungen der Zweiten Sektion der Apostolischen Signatur vor, die unter dem Gesichtspunkt durchgeführt wurde, wie breit die Zweite Sektion die ihr gegenüber erhobenen Rekurse gegen ungesetzliche Verwaltungsakte interpretiert. Aus diesen Untersuchungen ergibt sich, dass die Zweite Sektion die Ungesetzlichkeit kirchlicher Verwaltungsakte entweder aufgrund eines im Verfahren begangenen Fehlers, d.h. infolge der Verletzung der Verwaltungsprozedur, oder aufgrund eines bei der Entscheidung selbst begangenen Fehlers, d.h. infolge der Verletzung der Normen des materiellen Rechts, oder aber aus beiden oben erwähnten Gründen gleichzeitig erklärt.

Zum Abschluss stellt der Autor fest, dass die Zweite Sektion die Ungesetzlichkeit der eingeklagten Akte öfter aufgrund eines bei der Entscheidung selbst begangenen Fehlers als aufgrund eines Verfahrensfehlers erklärt hat.

Übersetzung: Herbert Ulrich